

26 september 2019

Spoor: vervoer- en beheerplan; Verslag van een schriftelijk overleg; Verslag van een schriftelijk overleg over Voortgang spoorgoederenvervoer en Betuweroute Kamerstukken 29984 II, 867

25 september 2019

Eindrapport Douane Brexit Voorbereiding Informatie Management Bijlage bij Kamerstukken II, 31934, 24

25 september 2019

ILT-brede risicoanalyse (IBRA) 2019; Meerjarenplan ILT 2020-2024; Inventarisatie van de verplichtingen; Bijlagen Kamerstukken II, 35300-XII, 4, met bijlagen

24 september 2019

Addendum vervoerplan 2019; Vervoerplan 2020; Vervoerplan T.S.M Bijlagen bij Kamerstukken II, 23645, 709

23 september 2019

Wijziging van de Wet belastingen op milieugrondslag (Wet vliegbelasting); Nota aan aanleiding van het verslag Kamerstukken II, 35205, 6

19 september 2019

Dadermonitor mensenhandel 2013-2017; Verslag Kamerstukken II, 28638, 174

18 september 2019

Omgevingsrecht; Verslag van een schriftelijk overleg; Verslag van een schriftelijk overleg over het ontwerp Invoeringsbesluit Omgevingswet Kamerstukken II, 33118, 120

18 september 2019

Besluit van 10 september 2019, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van het Besluit van 26 juni 2019 tot wijziging van het Besluit personenvervoer 2000 in verband met de vereenvoudiging van de taxiregelgeving en enkele meer technische aanpassingen aan een aantal regels over aanbestedingen in het openbaar vervoer en daarmee vergelijkbare vervoersvormen (*Stb.* 2019, 242)

Klein KB, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Staatsblad 2019, 296

Rechtspraak

Mr. A. van Hal

Van Traa Advocaten, Rotterdam

Hof Den Haag 2 juli 2019, ECLI:NL:GHDHA:2019:1954 ('Nelly V')

Vallen kosten voor verkeersbegeleiding onder artikel 7.21 Waterwet en een op grond van dit artikel gestelde garantie? Het Hof Den Haag heeft zich recent over deze vraag uitgelaten in de zaak rondom de gronding van het binnenschip 'Nelly V'.

Artikel 7.21 Waterwet biedt de beheerder van waterstaatswerken een 'snel en zeker werkend middel' om vergoeding te waarborgen van de schade die vaartuigen toebrengen aan waterstaatswerken.¹ In de praktijk blijkt dat de beheerder, veelal Rijkswaterstaat, vaak gebruikmaakt van dit 'middel' om zekerheid te verkrijgen voor kostenverhaal bij schade aan waterstaatswerken. In voorkomend geval raamt de beheerder de schade aan het waterstaatswerk. Op grond van artikel 7.21 Waterwet kan de beheerder zekerheid verlangen voor de geraamde schade. Deze zekerheid kan bestaan uit een 'betaling' van het geraamde bedrag² of uit het stellen van daadwerkelijke zekerheid. Mocht de scheepseigenaar deze zekerheid niet geven, dan heeft de beheerder de bevoegdheid om het vaartuig het voortzetten van de reis te beletten. Meestal komt het niet zover. In bijna alle gevallen wordt daadwerkelijk zekerheid gesteld op basis van het formulier 'Garantie ex artikel 7.21 Waterwet'.³ De 'Garant' is meestal de verzekeraar van het vaartuig.

Gelet op de verstrekkende bevoegdheden die artikel 7.21 Waterwet geeft aan de beheerder, met name de mogelijkheid van 'beslag' zonder tussenkomst van een rechter, zou men verwachten dat toepassing van dit artikel in de praktijk tot veel discussies leidt. Dit lijkt niet het geval wanneer alleen gekeken wordt naar de gepubliceerde jurisprudentie. Sinds de inwerkingtreding van de Waterwet op 1 januari 2010 heeft de rechter zich slechts in twee gevallen hoeven uitlaten over de toepassing van artikel 7.21 Waterwet. De hierna bespro-

ken gronding van de 'Nelly V' is een van deze gevallen.⁴

Feiten

Het binnenschip 'Nelly V' is in de ochtend van 24 juni 2014 aan de grond gelopen op de Geldersche IJssel bij De Steegh. De diepgang van de 'Nelly V' was op dat moment 2,46 meter. De minst gepeilde diepte ter plaatse was 2,40 meter. De 'Nelly V' kon niet op eigen kracht loskomen. Op initiatief van de verzekeraar van de 'Nelly V' is een berger ingeschakeld. Deze berger heeft het schip losgetornd. Na het lostornen van het schip is gebleken dat er een ondiepte was ontstaan in het midden van de vaarweg. De berger heeft deze ondiepte weggehaald. De verzekeraar van de 'Nelly V' heeft de kosten van de berger betaald. Tijdens de werkzaamheden van de berger is hinder ontstaan voor het overige scheepvaartverkeer, waaronder een algehele stremming van de vaarweg tijdens het weghalen van de ondiepte. Rijkswaterstaat heeft materieel en mankracht ingezet om het scheepvaartverkeer te begeleiden. Op verzoek van Rijkswaterstaat heeft de verzekeraar van de 'Nelly V' een 'Garantie ex artikel 7.21 Waterwet' afgegeven. Rijkswaterstaat roept deze garantie vervolgens in voor de kosten van verkeersbegeleiding tijdens de werkzaamheden van de berger. De verzekeraar meent dat deze kosten van € 16 185,76 niet vallen onder de garantie. Zij betaalt het gevorderde bedrag dan ook onder protest aan Rijkswaterstaat.

Procedure

De verzekeraar vordert in deze zaak terugbetaling van het bedrag dat hij onder de garantie aan Rijkswaterstaat heeft betaald. In deze procedure komt onder meer de vraag aan de orde of Rijkswaterstaat de verkeersbegeleidingskosten kan claimen onder de garantie. De Rechtbank Den Haag beantwoordt deze vraag bevestigend. Zij wijst de vordering van de verzekeraar af.⁵ De verzekeraar ging er bij het stellen van de garantie van uit dat deze zag op de verkeersbegeleidingskosten, aldus de rechtbank. Volgens de rechtbank is de garantie afgegeven voor die kosten, zelfs wanneer deze kosten niet zouden vallen onder artikel 7.21 Waterwet. Of deze kosten vallen onder artikel 7.21 Waterwet bespreekt de rechtbank niet. De verzekeraar van de 'Nelly V' gaat in hoger be-

roep van dit vonnis. Zonder succes. Ook het Hof Den Haag oordeelt dat Rijkswaterstaat de verkeersbegeleidingskosten kan claimen onder de garantie. In tegenstelling tot de rechtbank laat het hof zich wel uit over de vraag of de kosten voor verkeersbegeleiding vallen onder de reikwijdte van artikel 7.21 Waterwet.

De relevante overwegingen van het hof zijn de volgende:

‘3. De reikwijdte van de garantie (grief 1 tot en met 4) (...)

3.2 Son voert aan dat in de garantie in de overwegingen onder a het volgende is vermeld:

“a. dat op zaterdag 24 juni 2014 te De Steeg op de rivier de IJssel schade is toegebracht aan de bodem van de rivier de IJssel door het motorvrachtschip ‘Nelly V’, waarvan de eigenaar is [naam VOF] te [plaatsnaam].”
Waar onder 2 van de garantie wordt bepaald dat SON zich verbindt om op eerste verzoek van de Staat te zullen voldoen al hetgeen de Staat verklaart van SON te vorderen te hebben “ter zake van bovengenoemde schade”, wordt dan ook verwezen naar de (in overweging a genoemde) schade aan de rivierbodem. Volgens SON betekent dit dat de garantie beperkt is tot de kosten voor herstel van schade aan de bodem van de rivier.

3.3 Dit argument gaat niet op. Op zichzelf is juist dat de zinsnede onder 2 “ter zake van bovengenoemde schade” verwijst naar de onder a van de overwegingen genoemde schade aan de bodem van de rivier. Dit betekent echter niet dat uitsluitend de kosten van het herstel van deze schade onder de garantie kunnen worden geclaimd. Die beperking valt in de garantie niet te lezen. Integendeel, de woorden “ter zake van de bovengenoemde schade” duiden erop dat het gaat om schade die is ontstaan in verband met de schade aan de rivierbodem. Een redelijke uitleg van de garantie brengt dat ook mee. Niet valt immers in te zien dat RWS wel de kosten van het herstel zelf maar niet de kosten die RWS heeft gemaakt voor verkeersbegeleiding tijdens dat herstel onder de garantie zou kunnen claimen; beide vormen van schade zijn immers veroorzaakt door het vastlopen van de “Nelly V”. Dit geldt ook voor de verkeersbegeleiding tijdens het wegslepen van de “Nelly V”, dat immers noodzake-

lijkerwijs aan het herstel vooraf ging. Dat onder b van de overwegingen nog is vermeld dat de Staat gerechtigd is het onder de garantie geclaimde bedrag onmiddellijk aan te wenden voor herstel, is onvoldoende om aan te nemen dat de garantie strikt tot de kosten van herstel beperkt is.

3.4 SON voert daarnaast aan dat in de garantie wordt verwezen naar art. 7.21 Waterwet en dat deze bepaling geen grond biedt voor verhaal van andere kosten dan de kosten van herstel als gevolg van beschadiging. Ook dit argument faalt. In de memorie van toelichting van de Waterwet (Tweede Kamer, 2006-2007, 30818, nr. 3 p. 136) is over het huidige art. 7.21 het volgende opgemerkt:

“De kostenverhaalregeling ziet vrij breed op schade aan waterstaatwerken. Zij heeft niet enkel betrekking op fysieke schade aan objecten, zoals bijvoorbeeld bij aanvaring van een sluisdeur, maar ook op schade die ontstaat doordat als gevolg van een aanvaring of anderszins olie of andere verontreinigende stoffen in een oppervlaktewaterlichaam zijn geraakt en er om die reden schoonmaakkosten moeten worden gemaakt.”

Hieruit blijkt dat art. 7.21 van een ruim schadebegrip uitgaat en dat deze niet beperkt is tot schade aan het waterstaatswerk zelf. Het moet er dan ook voor worden gehouden dat art. 7.21 ook ziet op de kosten van verkeersbegeleiding. Anders dan SON betoogt is er geen aanleiding om schade die niet is toegebracht aan het waterstaatswerk zelf beperkt te achten tot verontreiniging van het oppervlaktewater. Het is duidelijk dat de wetgever hiermee slechts een voorbeeld heeft willen geven van een andere vorm van schade dan die aan het object zelf.’

Commentaar

Naar mijn mening concludeert het hof terecht dat verkeersbegeleidingskosten vallen onder de gestelde garantie en artikel 7.21 Waterwet. Echter, op de onderbouwing van de conclusie van het hof ter zake van de reikwijdte van artikel 7.21 Waterwet is mijn inziens een en ander aan te merken.

Reikwijdte artikel 7.21 Waterwet

Artikel 7.21 Waterwet is van toepassing wanneer sprake is van (1) waterstaatswerken, (2) in beheer of onderhoud bij een beheerder, (3) waaraan schade is toegebracht, (4) door een vaartuig, (5) waarvoor de scheepseigenaar aansprakelijk is.⁶ Wanneer voldaan is aan deze voorwaarden mag de beheerder de bevoegdheden uitoefenen die artikel 7.21 Waterwet hem biedt. In de ‘Nelly V’ stond niet ter discussie dat een vaartuig (de ‘Nelly V’) een waterstaatswerk had beschadigd (de ondiepte in de vaarweg)⁷ dat in beheer was bij Rijkswaterstaat. Rechtbank en hof oordeelden uiteindelijk dat de eigenaar van de ‘Nelly V’ aansprakelijk was voor deze schade.⁸ Partijen twistten over de vraag of artikel 7.21 Waterwet grond biedt voor verhaal van andere kosten, zoals verkeersbegeleidingskosten, dan de kosten van herstel als gevolg van beschadiging.

Het hof overweegt dat dit het geval is. Volgens het hof gaat artikel 7.21 Waterwet uit van een ruim schadebegrip. Het artikel is niet beperkt tot schade aan het waterstaatswerk zelf. Het hof baseert zich daarbij op een paragraaf uit de memorie van toelichting bij de Waterwet. In die paragraaf staat dat artikel 7.21 Waterwet ook ziet op waterverontreiniging. Volgens het hof blijkt uit deze paragraaf dat de wetgever de bedoeling heeft gehad om ook andere schade dan aan het object zelf onder artikel 7.21 Waterwet te laten vallen. Het hof overweegt dat artikel 7.21 Waterwet dan ook ziet op verkeersbegeleidingskosten. Deze conclusie is mijn inziens terecht. Het hof miskent bij zijn onderbouwing van deze conclusie naar mijn mening wel de geschiedenis van de geciteerde paragraaf. Nagenoeg dezelfde paragraaf staat in de memorie van toelichting bij artikelen 9 en 12 Wet Beheer Rijkswaterstaatswerken,⁹ de voorlopers van artikel 7.21 Waterwet:

‘Artikel 1 geeft aan dat onder waterstaatswerken waarop deze wet van toepassing is ook wateren moeten worden begrepen. De onderhavige wettelijke voorziening heeft derhalve niet enkel betrekking op schade aan voorwerpen, zoals bijvoorbeeld bij aanvaring van een sluisdeur, maar ook op schade die ontstaat doordat bij een schadevaring olie of andere verontreinigende stoffen te water zijn geraakt en deswege schoonmaakkosten moeten worden gemaakt.’¹⁰

Met de zin dat onder waterstaatswerken ook *wateren* moeten worden begrepen heeft de wetgever mijn inziens alleen willen benadrukken dat ook wateren ‘beschadigd’ kunnen raken. ‘Schade’ omvat ook waterverontreiniging en is niet alleen beperkt tot fysieke schade aan objecten. Uit deze paragraaf blijkt niet de bedoeling van de wetgever zoals het hof die daarin leest, te weten dat ook andere kosten dan voor schadeherstel onder het bereik van de regeling zouden vallen. De ietwat gewijzigde bewoordingen van de toelichting bij de Waterwet brengen geen verandering in de (initiële) bedoeling van deze paragraaf. Uit de toelichting bij een toekomstige wet, de Omgevingswet, blijkt echter wel dat het de bedoeling van de wetgever is geweest dat artikel 7.21 Waterwet grond biedt voor verhaal van andere kosten dan de kosten van herstel als gevolg van beschadiging van waterstaatswerken. De Waterwet is een van de wetten die per 1 januari 2021 gebundeld worden in de Omgevingswet. De reikwijdte van artikel 13.3b Omgevingswet is ruimer dan artikel 7.21 Waterwet, maar de tekst is nagenoeg hetzelfde.¹¹ De toelichting bij artikel 13.3b Omgevingswet vermeldt dat onder de Omgevingswet de ‘bestaande praktijk’ van kostenverhaal wordt voortgezet. Over de te verhalen kosten vermeldt de toelichting het volgende:

‘De kosten die bijvoorbeeld kunnen worden verhaald zijn kosten van onderzoek en kosten die gemoeid zijn met getroffen maatregelen in verband met de verontreiniging, aantasting, verstoring of beschadiging van de fysieke leefomgeving.’¹²

Het gebruik van ‘in verband met (...) beschadiging van de fysieke leefomgeving’ duidt erop dat de reikwijdte van het kostenverhaal op grond artikel 13.3b Omgevingswet niet beperkt is tot alleen het herstel van de schade aan het waterstaatswerk. Ook kosten voor maatregelen die verband houden met het herstel vallen hieronder. Nu de wetgever het heeft over de voortzetting van een bestaande praktijk, is de conclusie gerechtvaardigd dat dit ook al geldt voor artikel 7.21 Waterwet.

De eerste zin van artikel 7.21 lid 1 Waterwet geeft ook aanleiding om dat te verdedigen: ‘De kosten *wegens* schade, toegebracht aan waterstaatswerken (...).’ Van Dale definieert ‘wegens’ als

‘ter oorzaak van’.¹³ De kosten gemaakt ‘ter oorzaak van’ schade aan waterstaatswerken vallen onder artikel 7.21 Waterwet. Mij dunkt dat dit niet alleen beperkt hoeft te zijn tot herstelkosten en dat daaronder ook de kosten vallen die de wetgever expliciet benoemt in zijn toelichting bij artikel 13.3b Omgevingswet. Dat hieronder ook verkeersbegeleidingskosten vallen ligt voor de hand, zolang ze maar gemaakt zijn in verband met (herstel van) schade aan waterstaatswerken.

Reikwijdte garantie ex artikel 7.21 Waterwet

Voordat het hof de reikwijdte van artikel 7.21 Waterwet bespreekt, beantwoordt het eerst de vraag of de verkeersbegeleidingskosten onder de garantie geclaimd kunnen worden. Het hof hecht bij de uitleg van de garantie mijn inziens terecht grote waarde aan de bewoordingen van die garantie. Immers, de ‘Garantie ex artikel 7.21 Waterwet’ is een afroepgarantie (of abstracte garantie) waarin de ‘Garant’ zich verbindt om op eerste en enkel verzoek hetgeen te voldoen aan het Rijk dat het Rijk verklaart te vorderen te hebben van de Garant. Het recht om binnen de tekst van de in de garantie omschreven voorwaarden op eerste verzoek betaling te verlangen onder de garantie (‘eerst betalen, dan praten’) is een essentieel kenmerk van een afroepgarantie.¹⁴ Uit de aard en functie van een abstracte bankgarantie vloeit voort dat bij de uitleg van een dergelijke garantie groot gewicht toekomt aan de (strikt te lezen) bewoordingen daarvan.¹⁵

Volgens het hof brengt een redelijke uitleg van de bewoordingen van de garantie, met name van de zinsnede ‘ter zake van bovengenoemde schade [aan de bodem van de rivier de IJssel]’, mee dat niet uitsluitend de kosten van het herstel van de schade aan de bodem van de rivier onder de garantie kunnen worden geclaimd. Het gebruik van ‘ter zake’ duidt er volgens het hof op dat het gaat om schade die is ontstaan in verband met de schade aan de rivierbodembodem. Volgens het hof zijn de verkeersbegeleidingskosten gemaakt in verband met de schade aan de rivierbodembodem. Zij vallen dus onder het bereik van de garantie. Gelet op het voorgaande en de uitleg van artikel 7.21 Waterwet, is dit een redenering die ik kan volgen.

Afsluiting

Het arrest van het Hof Den Haag geeft meer duidelijkheid over de reikwijdte van artikel 7.21 Waterwet en de ‘Garantie ex artikel 7.21 Waterwet’. Deze duidelijkheid is kennelijk onvoldoende voor Rijkswaterstaat. Hij heeft de tekst van de ‘Garantie ex artikel 7.21 Waterwet’ aangepast. In de huidige tekst van het garantieformulier is het litigieuze ‘ter zake van bovengenoemde schade’ vervangen door het ruimere ‘ter zake van bovengenoemd incident’. Mijn inziens is dit een wijziging waar scheepseigenaren en hun verzekeraars niet zonder meer akkoord mee zouden moeten gaan. Rijkswaterstaat verschaft zich met de nieuwe tekst ogenschijnlijk een betere positie dan hij onder de wet heeft. Artikel 7.21 Waterwet heeft het over kosten wegens ‘schade’ en niet over kosten wegens ‘een incident’. De ‘Garantie ex artikel 7.21 Waterwet’ wordt gesteld wanneer Rijkswaterstaat gebruikmaakt van de verstrekkende bevoegdheden van artikel 7.21 Waterwet. Misbruik van deze bevoegdheden moet voorkomen worden. Dit houdt ook in dat scheepseigenaren waarvan de schepen de reis wordt belet een garantieformulier voorgelegd krijgen waarvan de tekst nauw aansluit bij de tekst van de wet. Rijkswaterstaat kan wel van alles willen opnemen in het garantieformulier om zijn mogelijkheid tot kostenverhaal zo ruim mogelijk te maken. Mocht hij dat doen, dan zal in de toekomst blijken dat deze zaak geen incident was.

1. Zie de memorie van toelichting bij een van de voorlopers van het huidige artikel 7.21 Waterwet: *Kamerstukken II 1950/51, 1952, 3, p. 2.*
2. ‘Betaling’ doelt in dit verband op de terhandstelling van geld aan het Rijk ter nadere verrekening met een mogelijke schuld en dus mede ten titel van zekerheidsstelling. Dit is géén betaling ter kwijting van een schuld. Zie hierover o.m. HR 7 december 1984, *NJ 1986/305.*
3. Voor een uitgebreidere bespreking van artikel 7.21 Waterwet zie: A. van Hal, ‘Het vaarverbod van artikel 7.21 Waterwet. Een “rechtsgeding” als bedoeld in artikel 11 lid 1 LLMC?’, *TVR 2014, afl. 5/6, p. 136-143.*
4. Het andere geval is de aanvaring van de duwcombinatie bestaande uit de duwboot ‘Ruben’ en de duwbak ‘Espera’ met de brug bij Oude-Schouw. Rb. Den Haag 15 april 2014, *S&S 2014/134.*
5. Rb. Den Haag 11 oktober 2017, *S&S 2018/51, r.o. 4.1-4.5 (‘Nelly V’).*
6. A. van Hal, ‘Het vaarverbod van artikel 7.21 Waterwet. Een “rechtsgeding” als bedoeld in artikel 11 lid 1 LLMC?’, *TVR 2014, afl. 5/6, p. 139-140.*

7. De bodem van een oppervlaktewaterlichaam kwalificeert ook als een 'waterstaatswerk'. Zie de definities 'waterstaatswerk' en 'oppervlaktewaterlichaam' in artikel 1.1 Waterwet.
8. De gronding is te wijten aan een fout van de scheepseigenaar. De 'Nelly V' had een te grote diepgang voor de vaarweg. De scheepseigenaar heeft op 24 juni 2014 de minst gepeilde diepte niet gecontroleerd en daarmee welbewust het risico genomen dat de 'Nelly V' te diep zou liggen en zou kunnen vastlopen en schade aan de bodem van de vaarweg zou veroorzaken.
9. Vaststelling van bepalingen betreffende waterstaatswerken in beheer bij het Rijk van 14 november 1996 (*Stb.* 1996, 647).
10. *Kamerstukken II* 1995/96, 24573, 3, p. 12.
11. Artikel 13.3b Omgevingswet is ook van toepassing op schade aan zuiveringstechnische werken. Zuiveringstechnische werken omvatten naast afvalwaterzuiveringsinstallaties ook gemalen, persleidingen, vrijvervalleidingen, open en dichte afvoergoten, pompstation en dergelijke.
12. *Kamerstukken II* 2017/18, 34986, 3, p. 217.
13. *Van Dale Elektronisch woordenboek (Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal)*.
14. E.L.A. van Emden & E.A.L. van Emden, *Bankgarantie*, Deventer: Kluwer 2014, p. 4.
15. HR 13 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:600; HR 14 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2297.

Literatuur

S.N. Broskij

Erasmus Universiteit Rotterdam

A&SL	= Air & Space Law
EJCCCL	= European Journal of Commercial Contract Law
IHT	= Tijdschrift voor Internationaal Handel en Transportrecht
IPRax	= Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts
LMCLQ	= Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly
NTHR	= Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht
NZV	= Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht
TranspR	= Transportrecht
VersR	= Versicherungsrecht

Algemeen

J.P. Kesteloot

'Les obligations des transporteurs et des opérateurs de voyage relatives à la transmission des données des passagers', *IHT* 2019, afl. 3, p. 310.

F. Melis

'Hip hip hoera! Over de berekening van de verjaringstermijn in het transportrecht of hoe de ene hip de andere niet is', *IHT* 2019, afl. 3, p. 349.

P. Schlosser

'Internationale Zuständigkeit bei grenzüberschreitenden Transporten mit mehreren Verkehrsmitteln aufgrund eines einzigen Auftrags', *IPRax* 2019, afl. 1, p. 23.

Zeevervoer

Sir B. Eder

'Unmanned Vessels: Challenges Ahead', *LMCLQ* 2019, afl. 1, p. 7.

M. Goldby

'Managing the Risks of Switch Bills of Lading', *LMCLQ* 2019, afl. 3, p. 457.

Sir N. Hamblen

'Under Charterers' Orders – to Indemnify, or not to Indemnify', *LMCLQ* 2019, afl. 2, p. 200.

N. Margetson

'Glencore Energy UK Ltd and Glencore Ltd versus Freeport Holdings Ltd (Lady M), Court of Appeal (Civil Division)', *EJCCCL* 2019, afl. 1.

A. Müller

'Die Erstattung von Demurrage- und Detentionkosten bei der Containerstellung', *TranspR* 2019, afl. 3, p. 109.

A.M. Tettenborn

'Ship Arrest and Undertakings in Damages', *LMCLQ* 2019, afl. 2, p. 167.

J. Thomson

'Defining Exceptions for Inherent Vice', *LMCLQ* 2019, afl. 2, p. 189.

P. Todd

'The Hague Rules and the Burden of Proof', *LMCLQ* 2019, afl. 2, p. 183.

Luchtvervoer

M. Kučko

'The Decision in TUIfly: Are the Ryanair Strikes to Be Seen as Extraordinary Circumstances?', *A&SL* 2019, volume 44, afl. 3, p. 321.

P. Mankowski

'Rechtswahlklauseln in den AGB von Fluggesellschaften', *IPRax* 2019, afl. 3, p. 208.

M. Wienbracke

'Keine Kumulierung des Anspruchs auf Flugscheinkostenerstattung nach der PauschalreisenRL mit demjenigen nach der FluggastrechteVO', *NZV* 2019, afl. 10, p. 521.

Wegvervoer

A. Rebler

'Der internationale Führerschein', *NZV* 2019, afl. 10, p. 516.

Spoorvervoer

R. Freise

'Versicherungspflicht der Eisenbahnen', *VersR* 2019, volume 20, p. 1259.